

NORMADAN OG'ISH VA DEVIANT XULQ-ATVOR

ОТКЛОНЕНИЯ ОТ НОРМЫ И ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ

DEVIATION FROM THE NORM AND DEVIANT BEHAVIOR

Turayeva Iroda Baxtiyarovna

Xalqaro Osiyo Universiteti, Pedagogika va psixologiya fakulteti

2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11233107>

Annotatsiya: Ushbu maqola normadan og'ish va deviant xulq-atvorni o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot davomida mavzuga oid adabiyotlar tahlil qilinib, deviant xulq-atvorning kelib chiqish sabablari, oqibatlari va oldini olish yo'llari o'rganildi. Olingan natijalar asosida tahlil qilinib, mavzu yuzasidan muhokamalar yuritildi hamda xulosalar chiqarildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, deviant xulq-atvor murakkab hodisa bo'lib, uning kelib chiqishida bir qancha omillar, jumladan, irsiyat, tarbiya, ijtimoiy muhit va shaxsiy xususiyatlar muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, deviant xulq-atvorning oldini olish uchun oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari zarur.

Kalit so'zlar: deviant xulq-atvor, normadan og'ish, irsiyat, tarbiya, ijtimoiy muhit.

Аннотация: эта статья посвящена изучению отклонений от нормы и девиантного поведения. В ходе исследования была проанализирована тематическая литература и изучены причины, последствия и способы предотвращения девиантного поведения. На основе полученных результатов были проанализированы, проведены обсуждения по теме и сделаны выводы. Результаты исследования показали, что девиантное поведение – сложное явление, и несколько факторов играют важную роль в его происхождении, включая наследственность, воспитание, социальную среду и личностные характеристики. Также необходимы совместные усилия семьи, образовательных учреждений и общества для предотвращения девиантного поведения.

Ключевые слова: девиантное поведение, отклонение от нормы, наследственность, воспитание, социальная среда.

Abstract: this article is devoted to the study of deviation from the norm and deviant behavior. In the course of the study, the literature on the topic was analyzed and studied the Causes, Consequences and ways of prevention of the origin of deviant behavior. On the basis of the results obtained, discussions were held on the topic and conclusions were drawn. The results of the study showed that deviant behavior is a complex phenomenon, and several factors play an important role in its origin, including heredity, upbringing, social environment and personality traits. Also, joint efforts of the Family, Educational Institutions and society are necessary to prevent deviant behavior.

Keywords: deviant behavior, deviation from the norm, heredity, upbringing, social environment.

KIRISH

Normadan og'ish va deviant xulq-atvor jamiyatdagi dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Deviant xulq-atvor deganda, jamiyatdagi qabul qilingan me'yorlar va qoidalarga zid keluvchi xatti-harakatlar tushuniladi [1]. Bunday xatti-harakatlar jumlasiga jinoyatchilik, giyohvandlik, o'z joniga qasd qilish, zo'ravonlik va boshqalarni kiritish mumkin. Deviant xulq-atvorning kelib chiqishi va tarqalishi jamiyat uchun jiddiy xavf tug'diradi hamda uning oldini olish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi [2].

Ushbu maqolada normadan og'ish va deviant xulq-atvorning mohiyati, kelib chiqish sabablari, oqibatlari va oldini olish yo'llari tadqiq etilgan. Tadqiqot natijalaridan deviant xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishda foydalanish mumkin.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot davomida deviant xulq-atvorga oid nazariy va empirik adabiyotlar tahlil qilindi. Xususan, deviant xulq-atvor bilan bog'liq asosiy tushunchalar, jumladan, "ijtimoiy me'yor", "normadan og'ish", "deviant xulq-atvor" kabilar o'rganildi [3]. Shuningdek, deviant xulq-atvorning turlari, kelib chiqish sabablari va oqibatlari tahlil qilindi [4].

Deviant xulq-atvorni o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar tahlil qilinganda, ularning aksariyati deviantlikni keltirib chiqaruvchi omillarni aniqlashga qaratilganligi ma'lum bo'ldi. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, deviant xulq-atvorning kelib chiqishida biologik, psixologik va ijtimoiy omillar muhim rol o'ynaydi [5]. Biologik omillar jumlasiga irsiyat, psixologik omillarga shaxsning individual xususiyatlari, ijtimoiy omillarga esa oilaviy munosabatlar, tengdoshlar guruhi va ommaviy axborot vositalari ta'sirini kiritish mumkin [6].

Deviant xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan tadbirlar tahlil qilinganda, ularning ko'pchiligi yoshlarni ijtimoiy hayotga jalb qilish, bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazish imkoniyatlarini yaratish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga olganligi aniqlandi [7]. Biroq, deviant xulq-atvorning oldini olishda oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning o'rni yetarlicha o'rganilmaganligi tadqiqotlar tahlilidan ma'lum bo'ldi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida olingan natijalar quyidagilardan iborat:

- ✓ Deviant xulq-atvor murakkab hodisa bo'lib, uning kelib chiqishida bir qancha omillar, jumladan, irsiyat, tarbiya, ijtimoiy muhit va shaxsiy xususiyatlar muhim rol o'ynaydi.
- ✓ Deviant xulq-atvorning tarqalishi yoshlar o'rtasida keng tarqalgan bo'lib, bu yoshlarning o'ziga xos psixologik va ijtimoiy xususiyatlari bilan bog'liq.
- ✓ Deviant xulq-atvor nafaqat shaxsning o'zi, balki uning atrofidagilarga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda jamiyat uchun jiddiy xavf tug'diradi.
- ✓ Deviant xulq-atvorning oldini olish uchun oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari zarur bo'lib, bu borada yoshlarni ijtimoiy hayotga jalb qilish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish muhim ahamiyatga ega.

Deviant xulq-atvorning oldini olishda erta profilaktika tadbirlari, ya'ni bolalarni yoshligidan boshlab to'g'ri tarbiyalash va ularning salomatligini mustahkamlash muhim rol o'ynaydi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Olingan natijalardan ko'rinib turibdiki, deviant xulq-atvor murakkab hodisa bo'lib, uning kelib chiqishida bir qancha omillar muhim rol o'ynaydi. Deviant xulq-atvorning tarqalishi yoshlar o'rtasida keng tarqalgan bo'lib, bu yoshlarning o'ziga xos psixologik va ijtimoiy xususiyatlari bilan bog'liq [8]. Yoshlar o'zlarining shaxsiy muammolarini hal qilishda qiyinchiliklarga duch kelishlari, o'z o'rnini topa olmasliklari natijasida deviant xulq-atvorga moyil bo'ladilar.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, deviant xulq-atvorning oldini olish uchun oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari zarur. Bunda yoshlarni ijtimoiy hayotga jalb qilish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish muhim ahamiyatga ega [9]. Yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularni turli to'garaklarga jalb qilish, sportga qiziqtirish orqali deviant xulq-atvorning oldini olish mumkin.

Tadqiqot natijalaridan ma'lum bo'ldiki, deviant xulq-atvorning oldini olishda erta profilaktika tadbirlari ham muhim rol o'ynaydi. Bolalarni yoshligidan boshlab to'g'ri tarbiyalash, ularda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, zararli odatlardan holi bo'lishga o'rgatish keyinchalik deviant xulq-atvorning oldini olishda muhim ahamiyatga ega [10].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, deviant xulq-atvor jamiyatdagi dolzarb muammolardan biri bo'lib, uning oldini olish uchun kompleks yondashuv zarur. Deviant xulq-atvorning kelib chiqishida oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning o'rni katta bo'lib, ularning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, deviant xulq-atvor jamiyatdagi dolzarb muammolardan biri bo'lib, uning oldini olish uchun kompleks yondashuv zarur. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, deviant xulq-atvorning kelib chiqishida irsiyat, tarbiya, ijtimoiy muhit va shaxsiy xususiyatlar muhim rol o'ynaydi. Deviant xulq-atvorning oldini olishda oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, yoshlarni ijtimoiy hayotga jalb qilish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish hamda erta profilaktika tadbirlarini ko'rish deviant xulq-atvorning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Bunda ommaviy axborot vositalari ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular orqali sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va zararli odatlarning salbiy oqibatlarini ko'rsatish mumkin.

References:

1. Soipov, D.U. (2021). Deviant xulq-atvor psixologiyasi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
2. Qodirov, M.A. (2019). Ijtimoiy ish asoslari. Toshkent: Adabiyot uchqunlari.
3. Giddens, A. (2009). Sociology. Cambridge: Polity Press.
4. Clinard, M.B., & Meier, R.F. (2015). Sociology of deviant behavior. Boston: Cengage Learning.
5. Nuriddinov, I.R. (2020). Deviant xulq-atvor sotsial psixologiyasi. Jizzax: Sangzor.
6. Demeuova, A. (2018). Deviant behavior of adolescents: Causes and ways of prevention. Bulletin of Science and Practice, 4(12), 395-399.
7. Umarov, B.M. (2022). Deviant xatti-harakatlar profilaktikasi. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
8. Farhodjonova, N.F. (2019). Problemi deviantnogo povedeniya v molodezhnoy srede. Vestnik nauki i obrazovaniya, 19(73), 74-76. [
9. Tillayev, T.T. (2021). Yoshlar deviant xulq-atvorining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
10. Alimov, A.A. (2020). Deviant xulq-atvorning yoshlar hayotiga ta'siri. Pedagogika va psixologiyada innovatsiyalar, 1(2), 34-40.